

Колектив авторів

д.е.н., професор **Л. О. Примостка** (передмова, 1.1, 2.3, у співавторстві), д.е.н., професор **І. В. Краснова** (1.2, у співавторстві, 4.3, у співавторстві, 5.1), д.е.н., професор **Сембієва Л. М.**, (Казахстан) (5.2, у співавторстві), к.е.н. асоційований проф. **Жагіпарова А. О.** (Казахстан) (5.2, у співавторстві), к.е.н. **В. В. Лавренюк** (2.2, 2.3, у співавторстві, 2.4, 5.2 у співавторстві, 5.3); к.е.н., доц. **В. Г. Шевалдіна** (1.2, у співавторстві); к.е.н., доц. **Т. Г. Іванова** (1.3); к.е.н., доц. **І. В. Домінова** (1.4); к.е.н., доц. **С. І. Ходакевич** (1.5, у співавторстві, 5.5, у співавторстві); **В. М. Даниленко** (1.5, у співавторстві); д.е.н., проф. **Д. М. Гриджук** (2.1 у співавторстві); к.е.н., доц. **Н. П. Баріда** (2.1, у співавторстві); к.е.н., доц. **В. С. Білошапка** (2.5); к.е.н., доц. **О. А. Брегеда** (2.6); к.е.н., доц. **Т. Д. Кривошлик** (3.1, у співавторстві); к.е.н., доц. **Т. В. Татаріна** (3.1, у співавторстві); к.е.н., доц. **О. В. Димніч** (3.2, у співавторстві); PhD, АСП, **Д. В. Гаманков** (Чехія) (3.2, у співавторстві), к.е.н., доц. **Т. І. Стецюк** (3.3, у співавторстві); **В. В. Черняхівський** (3.3, у співавторстві); к.е.н. **К. В. Третяк** (3.4, у співавторстві); к.е.н. старш. викл. **В. О. Демченко** (3.4, у співавторстві); д.е.н., професор. **О. О. Примостка** (4.1, у співавторстві); к.е.н., доц. **П. М. Чуб** (4.1, у співавторстві); к.е.н. **Ю. І. Стрільчук** (4.2); здобувач ступеня доктора філософії **А. В. Лавренюк** (4.3, у співавторстві); к.е.н., доц. **І. Б. Охрименко** (4.4, 4.5); д.е.н., проф. **Р. В. Корнилюк** (5.4), магістерка програми «Банківський менеджмент» **К. О. Пономаренко** (5.5, у співавторстві).

Рецензенти

О. І. Береславська, д.е.н., проф.,
завідувач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
(Університету державної фіскальної служби України)

Л. В. Шірінян, д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів
(Національного університету харчових технологій)

В. М. Опарін, д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

*Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
Протокол № 11 від. 27.05.2021 р.*

**Фінансовий бізнес: інновації, фінтех, регулювання [Електронний ресурс] : міжнародна колективна монографія / за заг. ред д.е.н., проф. Л. О. Примостки / Л. О. Примостка, І. В. Краснова, В. В. Лавренюк, Л. М. Сембієва та ін. — Київ : КНЕУ, 2022. — 375, [1] с.
ISBN 978-966-926-400-8**

Міжнародну монографію присвячено виявленню сучасних трендів та стратегій розвитку фінансового бізнесу в умовах розвитку фінтех індустрії, вивченню структурних трансформацій, які відбуваються у фінансовій сфері, ідентифікації ризиків цифрової трансформації банківського та страхового бізнесу. Визначено напрями взаємодії банків, страхових компаній та фінтех компаній для отримання синергетичних ефектів і подальшого динамічного розвитку. Досліджено світовий досвід функціонування сталих фінансових екосистем, розроблено пропозиції для вітчизняного банківського та страхового бізнесу щодо участі у їх формуванні. Висвітлено вплив фінтех інновацій на розвиток фінансового бізнесу, венчурне інвестування, формування інклюзивної фінансової поведінки населення України. Представлено сучасну парадигму регулювання фінансового сектору на основі комплексності інституційного та кластерного підходів, проаналізовано макропруденційну політику регулювання системних ризиків в умовах цифрового середовища, окреслено перспективи впровадження цифрових валют центральних банків. Міжнародну монографію підготовлено міжнародним колективом науковців, до якого ввійшли викладачі КНЕУ імені Вадима Гетьмана та Євразійського національного університету ім. Л. Н. Гумільова (м. Нур-Султан, Казахстан), а також як вітчизняні так і іноземні фахівці-практики (Чехія) фінансового бізнесу.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей, а також для всіх, кого цікавлять проблеми управління фінансовим бізнесом в умовах розвитку фінтех індустрії.

УДК 336.025.12:330.341.1

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

© Л. О. Примостка, І. В. Краснова,
В. В. Лавренюк, Сембієва Л. М. та ін., 2022
© КНЕУ, 2022

ISBN 978-966-926-400-8

3.2. Інновації в організації маркетингової діяльності страховика (к.е.н., доцент Димніч О. В., PhD, АСП, андерайтер, Чехія Гаманков Д. В.)	163
3.3. Страхування професійної відповідальності лікаря в період пандемії: новітні погляди та перспективи (к.е.н., доцент Стецюк Т. І., Генеральний директор Ассоциации Страховой бизнес Черняхівський В. В.)	175
3.4. Інноваційні продукти та технології страхування життя (к.е.н., доцент Третяк К. В., к.е.н., старш виклад. Демченко В. О.)	189
Розділ 4. ФІНТЕХ-ЕКОСИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	200
4.1. Формування екосистем в інформаційно-мереживній економіці (д.е.н., професор Примостка О. О., к.е.н., доцент Чуб П. М.)	200
4.2. Принципи функціонування сталих фінансових екосистем: зарубіжний досвід та пропозиції для вітчизняного банківського бізнесу (к.е.н., доцент Стрільчук Ю. І.)	213
4.3. Фінтех-інновації у формуванні інклюзивної фінансової поведінки населення України (д.е.н., професор Краснова І. В., здобувач PhD Лавренюк А. В.)	224
4.4. Венчурне інвестування інноваційного розвитку економіки (к.е.н., доцент Охрименко І. Б.)	244
4.5. Розвиток венчурного інвестування в Україні та світі (к.е.н., доцент Охрименко І. Б.)	260
Розділ 5. РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ	275
5.1. Сучасна парадигма регулювання фінансового ринку на основі комплементарності інституційного та кластерного підходів (д.е.н., професор Краснова І. В.)	275
5.2. Міжнародний досвід регулювання фінансового бізнесу в умовах розвитку фінтех-індустрії (к.е.н., доцент Лавренюк В. В., д.е.н., професор Сембієва Л. М. (Казахстан), д.е.н., асоційований професор Жагіпарова А. О. (Казахстан))	294
5.2.1. Казахстанський досвід регулювання фінансового бізнесу в умовах розвитку FinTech-індустрії	308
5.3. Адаптація практик регулювання фінансового бізнесу у взаємодії з фінтех-індустрією (к.е.н., доцент Лавренюк В. В.)	311
5.4. Макропруденційна політика регулювання системних ризиків в умовах цифрової трансформації фінансового середовища (д.е.н., професор Корнилюк Р. В.)	321
5.5. Цифрові валюти центральних банків та напрями їх наднаціонального регулювання (к.е.н., доцент Ходакевич С. І., Пономаренко К. О.)	337

Розділ 4

ФІНТЕХ-ЕКОСИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

4.1. Формування екосистем в інформаційно-мереживній економіці

Дослідження закономірностей розвитку сучасної світової економіки засвідчує нагальність впровадження сучасних інноваційних інформаційних технологій на глобальному рівні. Важливим напрямком розвитку підприємств є платформний бізнес, який забезпечує суттєві конкурентні переваги в порівнянні з компаніями із традиційних моделей. Екосистемі платформи все частіше з'являються в традиційних сферах діяльності і призводять до підривних інновацій, до зміни кордонів, складу галузевих ринків і правил конкурування на них. Виникнення та розвиток екосистем стало можливим завдяки розвитку цифрової складової світової економічної системи.

Велика кількість типів економічної активності, які задіюють цифрові технології, потребує поділу великого поля цифрової економіки на підгрупи^{158, 159}. Необхідно розділяти типи діяльності, на ті, що просто використовують цифрові технології і ті, для яких цифрові технології є основою основ^{160, 161}. Проте розділова лінія залишається умовною. Аналіз визначення цифрової економіки дозволяє виділити кілька основних підходів¹⁶²:

1) ресурсо-орієнтований підхід: очевидно, що дана точка зору спирається на технології, які складають основу цифрової економіки виходячи з тих чи інших визначень; проте деякі автори зга-

¹⁵⁸ Kling R., Lamb R., Brynjolfsson E., Kahin B. (eds). IT and Organizational Change in Digital Economies. Understanding the Digital Economy. Cambridge: MIT Press, 2000. P. 295–324.

¹⁵⁹ Mesenbourg T.L. Measuring the Digital Economy. US Bureau of the Census. Suitland. MD. 2001. URL: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/workingpapers/2001/-econ/umdigital.pdf>

¹⁶⁰ Asen R., Blechschmidt B. Making Digital, Real and Rewarding. *Cognizanti*. 2016. Vol. 9. No. 1. P. 2–13.

¹⁶¹ Bahl M. () The Work Ahead: The Future of Businesses and Jobs in Asia Pacific's Digital Economy. Chennai: Cognizant. 2016. URL: <https://www.cognizant.com/whitepapers/the-work-ahead-the-future-of-businessand-jobs-in-asia-pacifics-digital-economy-codex2255.pdf> (Дата звернення: 01.06.2018).

¹⁶² Бухт Р., Хикс Р. Определение, концепция и измерение цифровой экономики. *Вестник международных организаций*. 2018. Т. 13. № 2. С. 143–172.

дують також інформаційні ресурси, маючи на увазі обробку даних, а також людські ресурси, включаючи в рамки цифрової економіки людські знання і здібності до творчості, що виникають завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ)¹⁶³;

2) процесуальний / потоковий підхід: багато авторів відносять до цифрової економіки використання технологій для здійснення деяких господарських операцій¹⁶⁴, проте тільки деякі дослідники розглядають як компоненти цифрової економіки нові 27 потоки інформації і даних, створювані за допомогою ІКТ. За логікою такого підходу, до цифрової економіки слід також віднести всі ці трансформації в технологічних процесах¹⁶⁵;

3) структурний підхід: даний підхід може бути досить великим у частині, що стосується трансформації економіки¹⁶⁶ або досить предметним при розгляді структур, що розвиваються на базі веб / мережових технологій у якості складових цифрової економіки¹⁶⁷;

4) Бізнес-орієнтований підхід (бізнес-моделі): даний підхід представляє щось середнє між процесуальним і структурним підходами; деякі автори включають у загальний контекст нові моделі бізнесу, тобто розглядають як частину цифрової економіки мережовий бізнес і електронну торгівлю¹⁶⁸, або цифрові платформи. Поряд із розглянутими підходами можна також виділити дискурс про новизну, невідкладність, неминучість цифрових технологій. Самі визначення та дискусії, пов'язані з ними, несуть в собі відчуття новизни і змін, які приносить цифрова економіка: нові технології, нові організаційні форми (від бізнес-моделей до

¹⁶³ The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York, NY: McGraw-Hill.

¹⁶⁴ Kling R., Lamb R. IT and Organizational Change in Digital Economies. Understanding the Digital Economy / E. Brynjolfsson, B. Kahin (eds). Cambridge: MIT Press, — 2000. — P. 295–324.

¹⁶⁵ Bahl M. The Work Ahead: The Future of Businesses and Jobs in Asia Pacific's Digital Economy. Chennai: Cognizant. 2016. URL: <https://www.cognizant.com/whitepapers/the-work-ahead-the-future-of-business-and-jobs-in-asia-pacifics-digital-economy-codex2255.pdf> (Дата звернення: 01.06.2021).

¹⁶⁶ G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative. URL: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/g20-digital-economydevelopment-and-cooperation.pdf> (Дата звернення: 01.06.2021).

¹⁶⁷ Challenges for Competition Policy in a Digitalised Economy. Brussels. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU\(2015\)542235_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU(2015)542235_EN.pdf) (Дата звернення: 01.06.2021).

¹⁶⁸ Challenges for Competition Policy in a Digitalised Economy. Brussels. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU\(2015\)542235_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU(2015)542235_EN.pdf) (дата обращения: 01.06.2018). Measuring the Digital Economy, US Bureau of the Census. Suitland, MD. URL: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/workingpapers/2001/econ/umdigital.pdf> (Дата звернення: 01.06.2021).

структур); ці почуття знаходять вираз у нових цінностях і нормах. Консалтингові фірми, а також ряд інших форм бізнесу демонструють невідкладний характер цифрової економіки; вони виникають із необхідності створення нових бізнес-стратегій і вироблення нової державної політики. Крім того, немає сумнівів у важливості та невідворотності розвитку цифрової економіки. Питання полягає не в тому, чи буде цифрова економіка продовжувати зростати і чи потрібно дозволити їй розвиватися. Цифрова економіка буде рости — і це буде здійснюватися завдяки конкуренції фірм і держав.

Сучасна бізнес-екосистема є найпрогресивнішим форматом організації економічної системи, що пов'язано із сучасними тенденціями розвитку методології просторового економічного розвитку. Інноваційні погляди переважно обумовлені технологічними інноваціями у сфері інформаційного забезпечення комунікацій компаній. Ключовою тенденцією розвитку сучасної світової економіки є посилення глобалізації, яка всебічно впливає на міжнародні економічні, політичні та соціально-культурні відносини, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік. Зважаючи на актуалізацію високотехнологічних тенденцій розвинені країни світу фокусують стратегію свого розвитку на інноваційній політиці. Інновації у інформаційно-мереживній економіці є стратегічним фактором зростання та суттєво впливають на структуру виробництва та організацію економічної діяльності. Проте, інновації стають поштовхом для розвитку виключно за умови їх систематичного й ефективного використання, та сформованого сприятливого середовища інноваційних екосистем.

Глобальні тренди цифровізації процесів і механізмів управління економікою повинні забезпечуватися формуванням інформаційно-технологічних мережеских платформ просторового характеру. Такі екосистеми будуть функціонувати аналогічно до природних екосистем, але тільки в суспільній-економічній сфері. Трансформаційні процеси економічних систем стимулюють формування інноваційних інституційних утворень у вигляді цифрової платформи управління активами.

Дослідження з питань виникнення та розвитку бізнес-екосистемних свідчать про існування низки методологічних позицій у контексті забезпечення їх сталого розвитку, які охоплюють як сутнісні ознаки такого концепту, так і інструменти та механізми його розбудови.

У глобальному економічному просторі набувають популярності інноваційні екосистеми, що передбачають ефективніше викорис-

тання науково-освітнього та промислового потенціалу. Ефективність таких екосистем ґрунтується на удосконаленні шляхів обміну інформацією, зростання швидкості обміну інформації, забезпеченні вищого рівня захисту даних і зниження ризиків, пов'язаних із захистом персональних даних. Зокрема наукові розробки, технології, підготовка і перепідготовка кадрів, реалізація міжконтинентальних наукових проєктів і досліджень відбувається на вищому технологічному рівні.

У традиційній науковій думці під терміном «екосистема» розуміли певну біологічну сутність — сукупність біосуб'єктів, які взаємодіють між собою і з фізичним середовищем, створюючи чітко визначену структуру, видове різноманіття і кругообіг речовин усередині системи.

На сучасному етапі термін «екосистема» почав використовуватися у економічній науці та визначається як сукупність інституцій, які ефективно взаємодіють в економічній системі. Першим із дослідників, який застосував термін «екосистема» в економічному контексті, став американський економіст Майкл Ротшильд, який у своїй праці «Bionomics: Economy As Ecosystem» звернув увагу на характер взаємодій економічних агентів, моделей їхньої інноваційної активності та їхніх відносин із середовищем функціонування¹⁶⁹. Із часом досить багато дослідників розробили свої підходи до тлумачення поняття «інноваційна екосистема» (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА»

№	Тлумачення	Автор, наукові праці
1	Інноваційна екосистема — це динамічна сукупність організацій і інститутів, мобільна сукупність їхніх багатовимірних внутрішніх зв'язків.	A. Bramwell et al. Growing Innovation Ecosystems: University-Industry Knowledge Transfer and Regional Economic Development in Canada. University of Toronto. Final Report. May 15, 2012 [1]
2	Інноваційна екосистема — це територіальні співтовариства, спрямовані на колективні дії у сфері створення потоків знань, підтримку технологічного розвитку і комерціалізації інновацій.	Washington Economic Development Commission Strategy 2009; World Economic Forum. Global Competitiveness Index [2, 3]

¹⁶⁹ Rothschild M. (1995). Bionomics: Economy As Ecosystem. Paperback. April, 444 p. P. 225.

№	Тлумачення	Автор, наукові праці
3	Інноваційні екосистеми — це такі форми співпраці, в межах яких компанії об'єднують свої індивідуальні пропозиції в інтегровані рішення, що готові задовольнити споживача.	Adner R. Match your innovation strategy to your innovation ecosystem. Harvard Business Review. 2006. Vol. 84. Ї. 98–110 [4]
4	Інноваційна екосистема — сукупність інновацій, об'єднань (громад), виробників, розробників та взаємодія між ними.	Wang P. Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations / P. Wang // Conference on Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations. Nuremberg; Germany, 2009. Ї. 301–314 [5]
5	Інноваційна екосистема — сукупність відносин всіх елементів сфери інноваційної діяльності, що характеризують сприйняття державою та суспільством інновацій, які визначають ефективність процесу створення та використання інновацій.	Міждержавна програма інноваційної співпраці держав-учасників СНД до 2020 р. [6]
6	Інноваційна екосистема включає різноманітні формальні та неформальні інститути, які формують суспільну взаємодію у процесі створення ідей та її комерціалізації.	Audretsch D. B., Wessner C. Local Heroes in the Global Village. Globalization and New Entrepreneurship Policies, New York: Springer Science + Media Inc., 2005 [7]
7	Інноваційна екосистема — комплекс політичних, економічних, технологічних та екологічних систем, які беруть безпосередню участь у формуванні, підтримці та розвитку сприятливого для розвитку бізнесу середовища.	Russell M. G. et al. Transforming Innovation Ecosystems through Shared Vision and Network Orchestration. Triple Helix IX International Conference. Stanford, 2011 [8]
8	Інноваційна екосистема — це сукупність організаційних, структурних і функціональних інституцій та їх відносин, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, що визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу та забезпечують розвиток інноваційної діяльності як на рівні підприємства, так і на рівні регіону і країни загалом за принципами самоорганізації.	Федулова Л. І., Марченко О. С. Інноваційні екосистеми: сутність та методологічні засади формування. <i>Економічна теорія та право</i> . 2015 № 2(21) [9]

№	Тлумачення	Автор, наукові праці
9	Інноваційна екосистема — територіальні співтовариства, спрямовані на колективні дії у сфері створення потоків знань, підтримку технологічного розвитку й комерціалізації інновацій.	Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Company Growth Dynamics. Report Summary for the Annual Meeting of the New Champions 2013. <i>World Economic Forum</i> . 2013. September [10]
10	Екосистема — мережеве співтовариство, члени якого комбінують свої ресурси на взаємовигідних принципах заради спільного досягнення інноваційних результатів.	Chessell M. Innovation Ecosystems — an IBM Academy of Technology study. IBM. 2008. May [11]
11	Екосистема — динамічний і адаптивний організм, що створює, споживає й трансформує знання в інноваційні продукти.	Munro T. Triple Helix Newsletter. Triple Helix Association, Stanford. 2012. № 1. P. 12–15 [12]

Джерело: складено авторами на основі:

1. Bramwell A. et al. Growing Innovation Ecosystems: University-Industry Knowledge Transfer and Regional Economic Development in Canada. University of Toronto. Final Report. May 15, 2012. P. 62.
2. Washington Economic Development Commission Strategy 2009. URL: <http://www.wedc.wa.gov>
3. World Economic Forum. Global Competitiveness Index. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>
4. Adner R. Match your innovation strategy to your innovation ecosystem / R. Adner // Harvard Business Review. 2006. Vol. 84. № 98–110. URL: <https://hbr.org/2006/04/matchyour-innovation-strategy-to-your-innovation-ecosystem>
5. Wang P. Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations. Conference on Advancing the Study of Innovation and Globalization in Organizations. Nuremberg; Germany, 2009. № 301–314. URL: http://www.ramada-nuernberg.de/index_e.htm/
6. Межгосударственная программа инновационного сотрудничества государств — участников СНГ на период до 2020 года: предварительный проект. Содружество Независимых Государств. URL: e-cis.info/foto/pages/18853.doc
7. Audretsch D. B., Wessner C. Local Heroes in the Global Village. Globalization and New Entrepreneurship Policies, New York: Springer Science + Media Inc., 2005.
8. Russell M. G. (Ed). (2011). Transforming Innovation Ecosystems through Shared Vision and Network Orchestration // Triple Helix IX International Conference. Stanford. URL: <http://www.leydesdorff.net/th9/3NWAIFYZH9-Russell.pdf/>

9. Федулова Л. І., Марченко О. С. Інноваційні екосистеми: сутність та методологічні засади формування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2(21). URL: http://econtlaw.nlu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/11/2_21.pdf 262 Мукачівський державний університет.

10. Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Company Growth Dynamics. Report Summary for the Annual Meeting of the New Champions 2013. World Economic Forum. September 2013. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EntrepreneurialEcosystems_Report_2013.pdf/

11. Chessell M. Innovation Ecosystems — an IBM Academy of Technology study. IBM, May 2008. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EntrepreneurialEcosystems_Report_2013.pdf/

12. Munro T. Triple Helix Newsletter. Triple Helix Association, Stanford. 2012. № 1. P. 12–15.

Узагальнюючи всі підходи, можна констатувати, що термін «екосистема» в економічному контексті використовується нещодавно, однак зараз це вже усталене поняття, яке використовується суб'єктами інноваційного ринку. Варто зазначити, що інноваційна екосистема виокремлюється своєю універсальністю та інтегрованістю серед усталених типів інноваційних систем, які базуються на конкретних мережах. Отже, інноваційна екосистема — це синергія держави, підприємницького та дослідницького середовища з використанням організаційних, нормативних, навчально-методичних і фінансових ресурсів і запровадження механізму передачі знань з метою трансформації в інноваційні продукти. Суб'єктами інноваційної екосистеми є всі учасники, що беруть участь у процесі створення інновацій (студенти, університети, підприємці, професіонали, приватні інвестори, організації, наукові центри, інвестори, фонди, компанії). Екосистема інновацій базується на п'яти ключових складниках, таких як¹⁷⁰: 1) наука, інженерно-технічні співтовариства, вищі навчальні заклади, які відіграють роль основних постачальників інноваційних ідей для комерціалізації; 2) індустрія венчурних інвестицій, яка забезпечує залучення в екосистему фінансових ресурсів і бізнескомпетенції, необхідної для становлення інноваційних компаній і перетворення їх у повноцінні бізнес-структури; 3) інфраструктура, яка забезпечує функціонування інноваційних компаній. Вона може бути як матеріальною (технопарки, бізнес-інкубатори,

¹⁷⁰ Коваль З. О. Оцінювання ефективності вартісно-орієнтованого управління підприємством в екосистемі інновацій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2011. № 714. С. 348–357.

інститути розвитку тощо), так і нематеріальною (різноманітні сервіси, спеціально пристосовані до потреб і специфіки інноваційних компаній, такі як послуги із захисту інтелектуальної власності, щодо виведення і просування інноваційної продукції на закордонні ринки); 4) стійкий попит на високотехнологічну продукцію, технології і стартапи (насамперед попит великого бізнесу та інших компаній реального сектору на високотехнологічну продукцію, на технології, а також інноваційні).

Доречно виділити три сутнісні ознаки бізнесекосистемних утворень: мережеву структуру, платформний характер і здатність до самоорганізації. Отже, бізнесекосистема може розглядатися як сукупність учасників, що взаємодіють між собою та із бізнесекосистемою та беруть участь у створенні ланцюжка цінностей. Також, бізнесекосистема виступає платформою для пошуку клієнтів, компаньйонів, капіталу, товарів і послуг (англ. *marketplace*). У той же час, бізнесекосистема є живою системою, тобто такою, що самоорганізується та розвивається за певними закономірностями.

Розвиток світової промисловості 21 століття характеризується швидкими темпами впровадження нових технологій виробництва, управління та координації діяльності у ланцюгах доданої вартості, трансформації яких відбувається завдяки взаємопроникненню та глобальній інтеграції секторів, ринків і технологій. Результатом стає еволюція ланцюгів доданої вартості з сукупності відносно ізольованих економічних агентів з обмеженими ресурсами у саморегульовані інноваційні екосистеми — гнучкі, відкриті та інтерактивні структури, що швидко реагують на зміни споживацьких запитів і та кон'юнктури світових ринків і є позбавленими галузевого принципу організації виробництва та чіткої структурованості процесів створення, виведення на ринок, масового виробництва та обслуговування кінцевої продукції. На сучасному етапі розвитку їх ключовими характеристиками є, зокрема, такі:

- *перехід від лінійної моделі створення інновацій* (у послідовності «фундаментальні та прикладні дослідження — НДДКР — нові технології та продукти») *до просторової інтерактивної моделі*, за якої нові ідеї продукуються та комерціалізуються завдяки нелінійній взаємодії всіх учасників інноваційного процесу, включаючи бізнес, науку, владу та кінцевих споживачів, що дозволяє створювати максимально персоналізовану продукцію. Ця модель, що отримала назву «четверної спіралі» (*Quadruple-*

Helix Model), сприяє потокам неявних знань і незапланованій взаємодії, що є критично важливими елементами інноваційного процесу;

- *стирання меж між секторами та продовження ланцюгів доданої вартості* внаслідок постійного удосконалення та розширення функціоналу кінцевої продукції — збагачення її послугами, додатками, соціальним контентом, інтеграцією з іншими продуктами та системами. Це вимагає від виробників освоєння нових видів діяльності або розширення крос-секторальної мережі постачальників компонентів, програмного забезпечення, послуг тощо;

- *високий рівень цифровізації інноваційних, виробничих, логістичних процесів і процесів взаємодії між учасниками у ланцюгах доданої вартості*, що значно скорочує трансакційні витрати компаній, сприяючи розвитку аутсорсингу, фрагментації виробництва, динамічному розширенню екосистем шляхом залучення нових учасників, а також розвитку зв'язків та обміну інформацією між існуючими;

- *провідна роль великих мультинаціональних компаній*, що мають потужніший інвестиційний, інноваційний, експортний потенціал порівняно з малими та середніми підприємствами (МСП). У свою чергу, великі компанії завдяки аутсорсингу забезпечують розвиток спеціалізованих МСП, що виконують роль постачальників проміжної продукції та послуг. Крім того, розвиток міжнародних зв'язків малих компаній завдяки активному використанню ними інформаційних технологій приводить до виникнення у світовій економіці феномену «мікромультинаціональних» компаній, значно розширюючи перспективи присутності МСП на світових ринках.

Отже, найважливішим параметром ефективності ланцюгів доданої вартості у рамках інноваційних екосистем стає якість взаємодії між їхніми учасниками, що значною мірою визначається рівнем впровадження ними цифрових технологій у процесі створення та використання доданої вартості.

Із позицій організації сталого господарювання в територіальних бізнесекосистемах найвпливовішими інституціями є місцеве самоврядування, публічно приватне партнерство, корпоративно-платформне і структурно-проектне управління, які й формуватимуть полісуб'єктну систему управління територіальними активами. У налагодженні взаємодії між інститутами-учасниками бізнес-екосистеми, а також кожним окремим її учасником платформний підхід виконує дуже важливі функції.

Таблиця 4.2

ІНСТИТУЦІЙ ТА ІНСТИТУТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМ
ЯК ЧИННИКИ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ¹⁷¹

Інституції (правила поведінки)	Інститути (економічні актори)
Місцеве самоврядування: форма публічної влади, що реалізується специфічними суб'єктами — територіальними колективами і сформованими органами, має особливий об'єкт врядування — питання місцевого значення	Муніципалітет як публічно-правова корпорація з широкими правами розпорядження муніципальною власністю, господарської діяльності для вирішення завдань сталого просторового розвитку територіальних утворень
Публічно-приватне партнерство: система відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватними партнерами у двох основних форматах — контрактному та спільній господарській діяльності	Державні органи влади, органи місцевого самоврядування, бізнес-структури, підприємства державного/комунального сектору; офіси/ради публічно-приватного партнерства, спільні державно-приватні підприємства
Корпоративно-платформне управління: інформаційно-комунікативна система взаємодії між органами публічної влади, інвесторами, власниками, керівництвом і стейкхолдерами, корпоративними утвореннями, за допомогою якої реалізуються права учасників економічної діяльності	Територіальні кластерно-корпоративні утворення з управління природними активами, органи громадського контролю, управлінські платформи колаборативно-корпоративних взаємодій, громадські організації, інші стейкхолдери (підприємства, фінансові установи)
Структурно-проектне управління: спосіб управління змінами, за якого управлінська увага зосереджується на проектному продукті з певним життєвим циклом, що виводиться на ринок за консолідованої участі різних економічних агентів, що активізує отримання результатів від діяльності проектних компаній як структур управління змінами	Проектні компанії як інститути реалізації проекту, включаючи державно-приватні компанії SPV-типу; корпоративні інвестиційні фонди, пайові інвестиційні та ендаумент-фонди; проектні організації, координаційні групи проектів; будівельні, інжинірингові, консалтингові, аудиторські організації, краудфандингові платформи, професійні фандрейзери та інші учасники сталого фінансування

Отже, згідно з бізнес-екосистемним підходом, оптимальна інституціональна конфігурація просторової системи управління природно-ресурсними активами являє собою системну сукуп-

¹⁷¹ Бистряков І, Клиновий Д. Бізнес-екосистемний концепт забезпечення сталого господарювання. URL: [http://ecops.kiev.ua/files/2020\(8\)/Bystryakov.pdf](http://ecops.kiev.ua/files/2020(8)/Bystryakov.pdf)

ність інституцій та інститутів, якими забезпечується ефективна інтеграція природних ресурсів до господарського обігу як капіталів, що значною мірою активізують процес виробництва і реалізації споживачам створених природою цінностей¹⁷².

Стимулювання розвитку економіки та вихід на світовий рівень можливо за інноваційного розвитку економіки, фундаментом якої є формування інноваційної інфраструктури, що являє собою комплекс інформаційного, правового (нормативно-правова база у сфері регулювання інноваційної діяльності), фінансового (інвестиційні фонди, агентства, венчурні підприємства, банки) та інноваційного складників (технопарки, інноваційні центри, бізнес-інкубатори тощо).

Розглянемо еволюцію екосистеми. Упродовж тривалого часу банки зростали завдяки пропозиціям традиційних релевантних продуктів. Наприклад, клієнтам з поточними рахунками пропонувались кредитні картки, персональні кредитні лінії, позики на купівлю житла тощо. Згодом, під впливом змін потреб клієнтів і розвитку технологій, банки почали пропонувати суміжні продукти, виходячи за межі корпоративного бізнесу. А саме — пропонували управління рахунками, факторинг, бухгалтерські послуги, аналіз руху ліквідності для малого та середнього бізнесу (Idea Bank, ING).

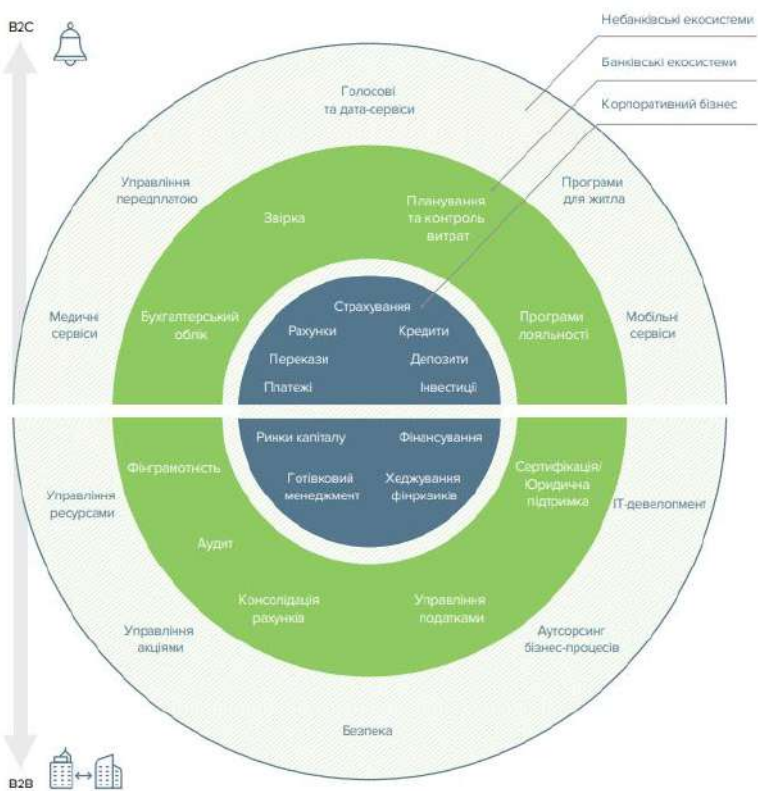
Фінтех-стартапи почали виводити на ринок мобільні застосунки з управління рахунками (Moven). Деякі фінансові установи пішли далі у небанківських пропозиціях, надаючи мобільні послуги (Post Bank), а дехто кооперувався з медичними провайдерами та компаніями медстрахування, надаючи клієнтам платформи зі зручною оплатою медичних сервісів. Розширюючи межі корбізнесу, традиційні гравці почали формувати ціннісні партнерства в суміжних індустріях, створюючи екосистеми з додатковими перевагами для клієнтів. Партнерство з фінтехами та цифровими гігантами (бігтек) в межах створення таких екосистем відкрило нові можливості як для традиційного бізнесу, клієнтів, так і для самих фінтехів.

Про це йдеться у дослідженні McKinsey щодо успішних стратегій зростання банків. Якщо говорити про вплив на економіку від такого розширення ландшафту фінансового ринку, насамперед варто зазначити про соціальний вплив у формі фінансової інклюзії — включення до фінансових екосистем населення, яке

¹⁷² Пріоритетні напрями державної підтримки розвитку нових моделей організації виробничої та інноваційної діяльності у промисловості України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/prioritetni-napryamki-derzhavnoi-pidtrimki-rozvitku-novikh-modeley>

перебувало поза їхніми межами (т. з. unbanked population), та малого і середнього бізнесу. Щодо економічного впливу то широке використання інноваційних рішень посилює стійкість фінансової системи через підвищення ефективності витрат та оптимізацію процесів, створюючи умови для гнучкішої адаптації до непередбачуваних подій.

Еволюція фінансової екосистеми: від корпоративного бізнесу – до трирівневої моделі

Джерело: McKinsey, Six digital growth strategies for banks*

Рис. 4.1. Еволюція фінансової екосистеми¹⁷³

¹⁷³ Дослідження McKinsey «Six digital growth strategies for banks». URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/six-digital-growth-strategies-for-> (Дата звернення: 23.08.2021).

Як зазначає термінологічний словник Національного банку України, фінансова інклюдія — це процес просування доступного, вчасного та повноцінного доступу до широкого спектра фінансових продуктів і послуг, поширення їхнього використання серед населення через використання наявних і сучасних підходів з метою підвищення фінансового добробуту та економічної й соціальної інклюдії¹⁷⁴.

Важливість фінансової інклюдії стосується не тільки споживачів фінансових послуг, але й регуляторів (держави) і провайдерів цих послуг на ринку. Через залучення усіх верств населення до економічної системи — зростає економіка держави шляхом мобілізації заощаджень населення для реінвестування та розширення фінансової системи. Щодо провайдерів на ринку, то для них збільшується потенційна кількість споживачів фінансових послуг.

Фінансова інклюдія також залежить від рівня фінансової грамотності населення, розуміння можливостей фінансових послуг населенням дозволяє ринку функціонувати ефективніше та рентабельніше, що знижує рівень загрози для усієї фінансової системи, адже за періоди попередніх економічних криз в Україні недостатня фінансова грамотність проявилася у неможливості погашення валютних кредитів, великій кількості сумнівних кредитів у банках і низькому рівні безготівкових платежів.

Крім того, пришвидшення процесу розвитку фінансової інклюдії населення та інтернет-банкінгу відбулося за допомогою пандемії COVID-19 у 2020 році, адже в карантинний період кількість операцій з платіжними картками становила майже 87 %, а сума безготівкових операцій — 55,8 % від усіх операцій із картками (за підсумками 2019 року — 50,3 %). Близько 60 % населення країни змогли отримати доступ до фінансових продуктів і послуг через систему цифрової ідентифікації, амбасадором якої виступає Міністерство цифрової трансформації України¹⁷⁵.

Отже, виправлення ситуації щодо недостатнього розвитку фінансової інклюдії населення безпосередньо залежить від скоординованих дій як держави й фінансово-кредитних установ, так і засобів масової інформації. Тільки тоді дане об'єднання дозволить поширити і спростити доступ до кредитних ресурсів і сформує накопичувальні звички, що покращить соціально-економічне становище населення.

¹⁷⁴ Фінансова інклюдія. Національний банк України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908 (Дата звернення: 23.08.2021).

¹⁷⁵ Основні тренди карткового ринку у 2020 році: безконтактні платежі та розрахунки в Інтернеті. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi-bezkontaktni-plateji-ta-rozrahunki-v-interneti> (Дата звернення: 23.08.2021).